

tudi slovenska), in ker so Marjanovič, Jelovšek, Milčinič i. dr. krepke individualnosti, smemo pričakovati, da se njih življenska moč ne izgubi brez očitnejših sledov v hrvaški knjigi.

Mlada moč se razvija, ne vznikne hkrati v polnem obsegu. Jelovškove „Simfonije“ so bile izraz nervozne mladostne razdraženosti, iskanja in hrepenenja, v poznejših publikacijah je že umerjenejši. Milčiničevi „Zapisci“ so še polni tujega, hiperkulturnega duha; v knjigi „Pod branom“ (izdal preteklo leto skupno s soprogo) je millieu že bolj domač. In pod vtiskom, da so Marjanovičevi „Fragmenti“ ogledalo razvoja njegove pisateljske osebnosti, nam je soditi tudi te.

Reči smemo, da je M. med najdarovitejšimi močmi v novejši hrv. literaturi. Značilna je zanj velika intuitivnost, živa plastika in krepek jezik. Cikli „Starac“, „Umjetnost“ in „Intima“ v „Fragmentih“ so prava poezija v prozi; lepših stvari se težko dobi v hrvaškem, še manj v slovenskem jeziku.

„Naslikal bi na mračno ozadje venec, spleten iz gloga. Naslikal bi ga z ostrim trnjem, temnim kakor zagonetka . . . a s perjem, zelenim kakor nada in poletje. Naslikal bi po njem še mnogo cvetov, z zelenimi lističi kakor angelska nedolžnost in z rumenimi prašniki kakor čisto zlato. In potem bi naslikal še dve roki, ki sta krčevito prijeli za venec in ga pritisnili na moško glavo. Tako ovenčana glava se dviga ponosno, a skozi lase in čez čelo rosijo krvave kapljice.... In naslikal bi še nekoliko parov oči, ki iz ozadja zavistno gledajo na premagano lice ovenčanega moža, pa sto in sto rok, ki se krčevito iztegujejo za vencem iz trnja, temnega kakor skrivnost, z belimi lističi kakor nedolžnost in zlatimi prašniki kakor zlato. Glejte, to bi Vam naslikal. A veste li, kako bi imenoval to sliko? Napisal bi eno samo besedo: Žena“ (str. 25. 26.).

Takih mest je v „Fragmentih“ mnogo. (Pr. črtice „Pjesnikovo zrno“, „Sukob“, „Otsjev“ i. dr.). Marjanovič je simbolist, marsikje temen in nejasen, marsikje globoko — žal tudi protireligiozno — satiričen. V detailu je mojstrski, v celoti pa tuintam tudi medel in plehek. Prečitaš dve tri duhovite stvarce, polne notranjega bogastva in lepote misli; a neprijetno te dirne, ko naletiš na drugo, ki je ne moreš biti vesel: živa in markantna — zato pa tem večjega obsojanja vredna — slika nečistega poželjenja. Tu ni simbolizacije, ni tiste na videz enostavne, a tako skrivnostne snovi, ki bi v nji mogli iskati in najti skrito globljo idejo („Jabuka“, „Cviece“, „Duvne“ i. dr.). In vendar bodi blesteč slog le primerna odeja lepi vsebini!

Marjanovič deluje tudi politično. Pravkar nam je došla v roke 120 str. obsegajoča knjižica „Hrvatski pokret I.“ (nekoliko misli o nji si pridržujemo za drugopot), njegovo najnovejše delo, in kar nič ne dvomimo, da ima pri svojem mnogostranskem delovanju nesebične in plemenite težnje. Zato pa tudi upamo, da se mu nazori, ki so tuintam pač še zelo moderno — nehrvaški, objektivno neresnični, sčasoma izbistrijo in ublažijo. Bojimo pa se, da mu burno politično življenje izčrpa plodovito in bogato fantazijo, otopi umetniško stvarjanje Tega bi nam bilo resnično žal. Tudi njemu želimo: Navzgor! VL. K.

Hrvatsko glumište. (1894—1899.) Dramaturški zapisci. Napisao Stjepan Miletić. Vel. 80. — Knjiga prva str. 168.; knjiga druga str. 232. Cena 4 K. — Hrvaška književnost se je obogatila te dni s knjigo posebne vrste, kakršne Hrvatje dosedaj niso imeli, in katera jim je podala mnogo več, kakor pa obljubuje sam naslov. Pisatelj je svoje delo skromno nazval „Zapiske“; v resnici je pa to jasna, če tudi žalostna slika hrvaškega umetniškega stremjenja od devetdesetih let semkaj, iskrena izpoved pisateljevega delovanja na umetniškem polju, a obenem ostra obsodba hrvaških razmer v zadnjih desetletjih, katere so ne samo v narodnostnem pogledu, nego tudi na umetniškem polju zamorile marsikatero „drobno rožico“. Ko ne bi sam poznal in preživel teh razmer, če tudi od daleč, a ne kot pisatelj, kateri se je sam boril z vsemi neprilikami, bi moral pač na marsikateri strani vzkliti: „To ni mogoče!“, a vendar je tako bilo in nasledki še danes to izpričujejo. Prav zato so zanimivi ti „zapisci“ ravno tako onemu, kateri razmere bolje pozna, a kateremu bode marsikaj sedaj še bolj jasno, kakor tudi onemu, kateremu to dosedaj ni bilo znano, ker bo izprevidel, kolikokrat in koliko se mora večkrat umetnik boriti, a nazadnje pride nekdo, kateri z enim udarcem svojega kladiva stre ves njegov truč v prah. Zato se ni čuditi, če je potem umetniku včasih tudi beseda pikra in ostra in če so „zapisci“ pisani z njegovo srčno krvjo.

Po smrti Jožefa Kneisela je prevzel pisatelj l. 1894. intendantsko službo v hrvaškem deželnem gledišču. Dedščina, katero je dobil od svojega prednika, je bila malenkostna: Opera je prenehala že l. 1889., a v drami so se slabo gojila razna klasična dela, večinoma pa razne francoske in nemške konverzacionalne drame. Dr. Miletićev ideal je bil, da v Zagrebu ustvari eminentno hrvaški umetniški zavod, ker je gledišče, kakor pravi Preradović „hram prosvjete, u kom se služba narodnosti služi“. Njegov

namen je bil, da na oder spravi vsa hrvaška dramatična dela, če so le sposobna za oder, a potem najznamenitejša dela raznih drugih slovanskih narodov. Poleg tega je hotel pa tudi vzgojiti čvrst, klasičen repertoire, ker se s točnim poznavanjem klasikov dovršuje pri umetnikih in pri občinstvu umetniška vzgoja. Seveda poleg klasikov bi seznanil občinstvo tudi z modernimi dramatikami — tako, da bi se v nekoliko letih vsak marljivejši obiskovalec gledišča seznanil z vsem, kar je dovršenega ustvarila svetovna dramatična književnost, klasična in moderna. — Poleg tega je pa hotel zbuditi tudi opero. Dasi se je imel dr. Miletić posebno v začetku mnogo boriti tudi z osebjem, ker so se mnogi dobri glediški igravci poslovili iz Zagreba, vendar se ni dal prestrašiti in je začel izvajati svoj program. Treba je bilo železne roke, katera je vpeljala zopet red in zvezala zgradbo, katera se je že skoraj začela podirati. Ali šlo je. Intendantova ljubezen za umetnost, njegova velika izkušnost in izvedenost v teh stvareh je premagala vse težave. O hrvaškem gledišču so začeli zopet drugače govoriti in pisati, in ko je poteklo eno leto, je bilo zadovoljno občinstvo, a tudi intendant s svojimi uspehi. Vendar nekaterim „gori“ to ni bilo prav. Zahtevali so, da se nekatere stvari opusté, pred vsem pa opera, ali vsaj omeji, ker se tako preveč troši. Ker Miletić ni hotel tega popustiti, je odložil orožje. In vendar je bilo to v onem odločilnem času, ko se je imela hrvaška glediška umetnost seliti iz stare podrtine v novo veličanstveno zgradbo in tamkaj začeti novo življenje. Ljubezen za stvar je zmagala. Miletić je prevzel gledišče za tri leta v svojo režijo pod pogojem, da bode v umetniških vprašanjih popolnoma svoboden (od dežele je seveda dobil dosedanje podporo 50.000 gld., a od mesta Zagreba 10.000 gld.) Dne 14. oktobra 1895 je bilo v prisotnosti cesarjevi slovesno otvoreno novo gledišče, a kaka sapa je takrat pihala, se vidi po tem, da pri otvoritvi niti intendant ni bil navzočen. Novo gledišče so obiskali dne 8. decembra 1895. Slovenci, in takrat se je slovesna predstava začela s slovensko igro: „Berite Novice!“ Lepi proslov: „Pozdrav Slovencima“, katerega je zložil dr. A. Harambašić, je vlada zabranila, čeravno ni bilo v njem nič „nevarnega“, ampak opeva le slovensko-hrvaško bratstvo. Pisatelj ga je v svoji knjigi natisnil, pa omenjam iz njega samo ti dve kritici:

Zajednička prošlost nam je bila,
zajednički mučenički vijenac,
i iz jednog majčinoga krila,
brat je Hrvat, kao i Slovenac;

jednako se trude u svom znoju,
da im opet sinu lepši dani,
da ne budu u naroda broju
vazda samo bijedni sirotani,
već da ono poluče sa slogom,
što ih ide pred svijetom i Bogom.

Ako Bog da, to će i polučiti,
jer smo jedni, razlike nam nema,
nitko neće više nas razlučiti,
dok su složna srca nam posvema;
od njih smo već podigli žrtvenik
našoj sreći, našem jedinstvu,
već je vedar naš duševni zrenik,
već se kod nas smrkava tudjinstvu,
a Slovenac stoji uz Hrvata
kao brat uz rođenoga brata.

Dr. Miletić ni samo obljuboval: Kar je zamislil, to je tudi izvršil, in v štirih letih, ko je on vodil hrvaško gledišče, se je vzpelo na višavo drugih večjih evropskih gledišč. Pred vsem se je oziral na domača dela; za njegovega vodstva so igrali 50 izvirnih hrvaških del, od katerih je bilo 32 novitet. Otel je pozabljenosti marsikatero delo iz stare hrvaške književnosti; razpisoval je nagrade in s tem priskrbel gledišču tudi več novih dobrih igrokazov. Oziral se je tudi na druge slovanske narode, posebno na Ruse. Prav veliko zaslug ima tudi zato, ker je na oder hrvaškega gledišča spravil kar cel ciklus Shakespearjevih del, katera so se igrala pod njegovim vodstvom vzorno in po izvirniku. Ne bodem omenjal drugih klasičnih in modernih del raznih narodov, a priznati moram, da je izbiral z umetniškim okusom in skrbel, da Hrvatje dobe kaj kmalu tudi različna najnovejša dela dramatične umetnosti. A na kako višavo se je vzpela hrvaška opera? Poprej so peli največ italijansko, tako da je že pok. Šenoa rekel: „Sva gospoda i vitezovi (t. j. solisti) pjevaju talijanski, a samo seljaci i sluga (t. j. zbor) hrvatski“; sedaj so peli vse hrvaško, a tako, da se ni bilo Hrvatom treba tega sramovati. Miletićevega zasluga je, da je petdeset let po svojem rojstvu vstal od mrtvih Lisinskega „Porin“, pač prekasno za svet, ali ne prekasno za Hrvate, kateri so sedaj izprevideli, kako dovršeno muzikalno delo so imeli že pred petdesetimi leti. Od tujih oper omenjam samo ciklus Wagnerjevih oper in pa Smetanovo „Prodano nevesto“ in „Dalibora“. Ravno tako je začel Miletić tudi s proizvajanjem simfoničnih koncertov, v katerih so se izvajala večja muzikalna dela klasične vrednosti. V štirih letih vodstva Miletićevega so gostovali v hrvaškem gledišču prvi velikani dramske in pevske umetnosti; omenjam samo: Rossija, Zaccanija in kasneje Novellija, Sklenárovo Malo, Želazovskega, Milko Trnino, Blaženko Krničevo, Prevostico, Bellincionko in

druge. A za naraščaj na dramatskem polju je skrbela po Miletiću osnovana „Dramatska šola“.

Tri leta, katera je imel Miletić v najemu gledališče, so hitro minula, in on se je zopet umaknil z umetniškega polja. A nagrada mu je bila ta, da je vlada njegov inventar, kateri ga je veljal čez 80.000 gl. — odkupila za 18.000 gl. Peto leto teče, odkar se je on umaknil. Opera je zopet pokopana, a poleg nje je pokopano marsikaj, kar je pod njegovim vodstvom vzraslo z naporom in trdom. A da je imel napora, izpričujeta nam gori omenjeni dve knjigi: „Hrvatsko glumište“, v katerih je pisatelj položil točen račun o svojem delovanju. Ti knjigi bode vsakdo rad čital, a upam, da s pridom, ker pisatelj v njih odkriva svoje bogato znanje in izkustvo o glediški umetnosti, opisuje razna gledišča, katera je proučil na mnogih svojih potovanjih, a ravno tako ocenjuje tudi bistro in nepristransko razna dela raznih dramatskih pisateljev. Slog mu je živahen in prikupljiv, pripovedovanje neprisiljeno in šegavo; če pa včasih izpusti tudi ostro strelco, kdo bi mu zameril? Čakal je sicer nekoliko let, dokler se je pomiril in je dobil potrebno ravnodušnost, a vendar bode katera njegova beseda marsikoga zbudila. Tudi bistrogledim kritikom je dal svoje: natisnil je nekatere njihove kritike, in to je dosti, da jih osmeši. Take kritike bi potrebovali, kakršna je njegova knjiga, katera bode ostala verno ogledalo zanimive dobe v zgodovini hrvaškega gledišča.

Janko Barle.

IZ DRUGIH KNJIŽEVNOSTI.

Synodus dioecesis Labacensis, quam diebus 31. mensis Augusti, 1. 2. 3. 4. mensis Septembris 1903 habuit Antonius Bonaventura Jeglič, episcopus Labacensis. Labaci. Sumptibus Ordinariatus. Typis Typographiae Catholicae. 1903. Str. 244. — Tak je

naslov knjigi, v kateri so zbrane razprave lanske škofijske sinode ljubljanske. Knjiga je izdana v latinskem jeziku, ker se predloži tudi sveti stolici. Tudi pri drugih narodih se take knjige izdajajo v latinščini. Sicer se obravnavajo v njej le notranje cerkvene stvari. A dandanes se o cerkvenem življenju že piše po vseh listih, govori na vseh shodih, razpravlja pri vseh priložnostih. Zato pa priporočamo to knjigo vsem izobražencem, da se iz prvega vira pouče o notranjem cerkvenem življenju, — o organizaciji cerkvene uprave in o duhu, ki preveva vse katoliško mišljenje in delovanje. Škofijski sinodi sta bili v ljubljanski škofiji: l. 1774. v Ljubljani in 1778. v Gornjem gradu. Cerkevno življenje, ki se je pri nas lepo razvilo v drugi polovici prejšnjega stoletja, je gnalo samo ob sebi do škofijske sinode, katero je uresničila slednjič apostolska gorečnost sedanega ljubljanskega vladike. Za širšo javnost so zanimivi sklepi „Constitutiones“. V njih so sledeče določbe: O katoliški veri, o nevarnostih zoper vero in o sredstvih zoper te nevarnosti. Nato sledé določbe o verski vzgoji ljudstva. Najprej so določena načela vzgoje, in za temi slede sklepi o rodbinski vzgoji, o šoli, o vzgoji šoli odrasle mladeži in o sklepanju zakonske zveze. Nato se določuje, kakšno bodi družinsko življenje, posvečevanje praznikov, prejemanje zakramentov, cerkvene družbe, kako se boriti zoper nezmernost, kako skrbeti za razne stanove in zlasti za izseljence. Poseben oddelek govori o časopisih in knjigah, o narodnem življenju in o politiki. Z jako natančnimi določbami se potem urejuje življenje in delovanje duhovnikov. Iz tega pregleda se razvidi, kako cerkveno delovanje sega v vse družabno življenje. V tej knjigi so zbrani plovci dolgoletnih izkušenj. Kdor pazno prebira to knjigo, mora dobiti vsaj spoštovanje do modrosti cerkvene uprave in do zdravilne in oživljajoče sile njene legislative. Priporočamo knjigo duhovnikom in inteligentnim laikom kar najtopleje.

Dr. E. L.

